

РЪСИЛЪ КОБЯКОФ

AJD O

1934

В. КОВЯКОВ

АЙДО

СООХТАОҢ

Хантиская областная
БИБЛИОТЕКА

NOVOSIBIR

OGIZ

1934

SOS ALNЬ.

Pu raskastь pasxanda min kɵbzln pozьmnь kɵ-
gɵn paza iskɵn nimɵlɵrnι tuzalanь pasxam. Pu
minι innɵ pastaqьzn sьxcatxan knigɵm polca.
Annanar pu knigɵdɵ citpɵstɵ sari par polbin pol-
vas. Ol citpɵstɵrnι xьqььqьlar taap, pu knigɵ-
dɵnɵr otzьv ьssalar, min ɵrnɵrčkrln paza mь-
nnanɔa mьndarxь toqьzьmda ol citpɵstɵrnι plɵ
toqьnarčьxьrn.

Avtor.

CAZYDA.

Ol poloqan, itre casxьda. Cazyньн, taqньн xarlarь xajьлp  z n-c l n , oymax-osxьl a cььltur an tusta. Caazyньн  st nd  tydyn-n g kii k g r p, kysk   rt n n  jnantur an. Casxь kynn n xaraqь cььl  tьнььн cajьp kylynz r p turca. Naa kilg n tor ajaxtar cazy ystyn k gl nd r p sarlascalar.

Ax  l n ot l  ax cazy ala kib s tartxan c l p najrap turca. Ax cazyньн sьxxan odь c v k osxas poladyr, c  amdь, irt  casxьda anьн odь xьsxь sooxь tovyr anda, xuurta tartьp sar al-par an. Anda mьnda kiz k k m k xarlarnьн altьnan, cird n k k odь axtar k r ng l p odьrcalar paza cьlan-ottar ygv k past l k z n n sastarь c l p, aqvaj-zьp odьrlar. Ol cazyньн ortььna kiz k curtu ax xaralьvodyr. P r saplottan itk n tura ax paza anьн xьrinda t t xaxpazьnan cap-xan anmarax tur. Annan pasxa ol arada uluq acьx xazaa. Ol cazy ortььndaqь kiz k cur-

tuşax Jakın rajnın hojъ turşan saimkazy „Cazy kol“ polca. Jakın cыlnыn hojъn itre casxьda xadarcыларьna pər aqылдыradьr.

Zaimkanьn alнь хьri paза ыstynzari хьri тылоолыq-sastyq cir. Altъnzarinda uluq nimes keliçək. Ol kol anda turqan malньn suqadь polca, annanar ol saimkanь „Cazy kol“ tiçənnər.

Ajdo, on castьq oolax, ax elən ottyq ax cazyça caja tastaan xazьx cili, iškərki taqzar tari-sьxpariqan uluq өərliq hojъn soonan plr altap turup, ikl altap, turup pastьr-parca. Anyн niškəçək mojnьçaqь xalвах pərlik-tig pazьn tiрəp sьdavin hojralarqьa хьncat-

xan cilər, kərlərsə. Anın innində cavab sərth
tonyxax. Anzədaa nanmyr suuna ninçə-ninçə
xatı sərğibas, anın soonda sərğədi xətyr-
parqan. Tonblyñ aln kisti pldis cox pola
izəl parqan. Azaxtarında uluq, ulti cox, ipci
kiziln məsyəjan majmaxtar xoltannascər-
cə. Xonaltax majmaxtarın tyərəjnən kindlr
paqnan postanqylapsalojan.

Ajdonın soonça tygdyr tyktıg Soxırah
tıgdır mındar tınzılınıp oılap, polqanna
nimanı, cıstaqlap cortıp cırcı. Anın sarıx
xulaxtarı, xısxı pırdıktın xulaxtarı cılar,
xalbastanoqlarca.

Ajdo kynnyn tannyn ырахь irtənnən xaraxь iirgə citkənçə pula өөр хойнyn soonan cərlp, yzynçl cыь parir. Аньн cазьда таqда cərlp, cазь kiizlнн амырн sajвар cərzə, tygdyr Сохьрахтан pasxa plrdə arqьзь coqьl. Сохьрах cазьда cərzə, Ajdonьн lzəstlg arqьзь. Ol amoja citkənçə Ajdovьnan xada mal xadaryp, xara хойlarnь асын ацнyn ахьна klrərdən көр aracьlidyр.

Lskærkl „AjlaX“ taqnyñ idəglnə caqdibas, nandəra ajlanavas, poznyñ kilgən cirln kər-rlp turca. Cazь ortьzьndaqь kizək curtuçax kyskə ertl ojnaana pldrəjlp kərlnçə. Ol

pıræədə kək kiinɫn arazɫnda sajqɫn suunɫn
ortɫzɫnda turqan cɫlɫp kɫrɫnɫɫscə. Ajdo
andartɫn irtən sɫqɫp, andar idə iirdə ajlan-
ca. Anda kilzə, Ajdonɫ xɫr pastɫq Kamat
apsax aɫndaqɫ igrɫ kibɫrlɫrnɫ cooxtaqlap
cumartadɫr. Pazadaa annan pasxa capsɫx ca-
lan nimə istə coqɫ. Cə mɫnda, cazyda cɫr-
gəndə, anɫnan cooxtascan kɫzɫ coqɫ. Aqaa
əɫnɫstɫg. Ol amdɫ saqɫzɫna nimə kɫrzə anɫ
taxpaxxa kɫrɫp ɫrlap cɫrcə:

„Tojman xara xoɫɫsax,
ɫkɫ palazɫn xoqɫɫrcɫr.
Taamɫq ottɫ ottavalɫp,
Palalarɫn əmɫzɫp azɫrapcɫr.
Kyn xaraqɫ tigɫrdən saarɫp,
Cazyɫnɫn ɫstɫn cɫɫttur.
Xoos tavɫstɫq torqajaxtar
Cɫɫq cirdən kilɫvzɫp,
Əɫnzɫp ɫrlascalar.
Olar amdɫ uja cazap,
Palalarɫn sɫqarɫp əskɫrɫrlɫr.

— Aj-a-aj xamalar—ɫp xojlarɫnzar kɫrɫp
xɫjqanax tavɫsnaɫ xɫsxɫɫpsca. Xɫcannap
kɫrzə, „Ajɫax“ taqɫnɫn oolinɫa pɫr calan kɫzɫ
sajvɫr pazɫtnan tajɫɫrvodɫr. Ax azaxɫq xɫ-

зы торатха myнгән, хьсхаҗах сарыҗ тонныҗ
кызл көрәләдә саҗди килгән. Хола хазарлыҗ
иргә аҗас ынарҗахтың ыстындә плр хьрина
хьҗың араҗ одьгьвьсхан килр,

Ajdo sit tajaqьna көксинән сөләнлр calan
кызлдән хараҗың албын, көртур.

Pajaqь kызl Ajdonьң tuzuna cиткәндә ады-
ның ахсын sala тоxtada тarta tudувьсхан. Ах
азахтыҗ торат timлр суҗлин кызырәдә таҗнар
тоxtи-тыскән.

— Ә-әзән аҗол!—ат ыстынән таңыс нимәс
кызл кылынлр араҗ суулана тыскән.

— Изәнәк—Ajdo нымзах табызьянан нан-
дырҗан.

— Хоҗ хадарьр халартур одьрзан ја-ивлгә
хылсаппавьзьр, surҗан сдләр tapsaan таңыс
нимәс кызл.

— Хадарсалавың—тлр та'аҗынаң сир sas-
хьлар, төвлң көгьвлзлр пандьрҗан Ajdo.

— Кдмплң хоҗь полҗандьр мыңҗа көр?

— Јакьппың хоҗь—тыр пандьрҗан Ajdo
хоҗларьнзар харах тастар.

— Ә-ә ја-ја,... Рдләдлрвлң... Ол Pitro Ја-
кьпыла polar сд...

— Ја, ол—сарьм табыснаң tapsaan Ajdo.

— Ә-әк, тызур тамгь тартьвьяларҗьх нимә-

зә—паяаҕы кизі асых тілің ат пазыңың сол хырина азыра таставзыр тызә хонды. Аңың азактары аттың ікі мыхтызына кipti өнөтін әгән нимә сїләр хойралқылар партыр. Хара кї-сїгдән сықара ат ыстындә сөргөндә, азактаа хойралбын хайдар парарза.

— Sin tamgъ tartadyrzaңma ajol—surca Ajdodan.

— Cox, min, tamgadaa ygrәnmәmçl.

Љкөлән амды удур төдүр аяланзыр сїргә пәnnana cadьbaldылар.

Паяаҕы кизі хойныңаң ханза-харсых сы-қаравас сартық тамғыны сїс пастық ханза-зына тьхтарcada парқан. Аңың сїмїскәліг кырән сырајь casхь сїлгә сартырыр торылылар парқан. Хьсхь соохтың таңмалаан оғыннарь сырајьнда алыңа пїлдїстїг.

— Sin хайдаң паризаң?—surca Ajdo.

— Min, өөр сылқы кїләр парcam... Кїçә, хараа кызәдігдән pozьдырхам, хаамалар хайдар толқарстылар полза.. Sin пїрә сїрдә он-наан noo полбың?

— Таан... Сылқы noodaa көрїnmән—nan-дырды Ajdo—Sin Kїmnлн сылқызың хадар-caзаң?

— Min, мынау, Parpustaҕы Әртәмәјнлн

сылқызын хадарсам. Өртәмәй ол розь оғыс
күзүң...

— Оғыс тә?..

— Ја-а...

— Синң хадарсатхан сылқың көппә?

— Минң, саваҗа хулуньнан хадә рү
мун азыҗа полар.

Рү мун!.. Рок...—tannap parqan—Ajdo.
Аңа нимәнң салқызання хадарадьзанма?

— Рүс олқымнаң үкөлән хадарсавьс. Ол-
қым сіннән салала сәләҗ-ң... Ам сылқы хь-
ринда салқызання халды... Руун сылқыларым-
нь тапін ноо ыссам хәйдилә кызәдү хон-
җәйнизә—түр совалыр соохтанса рудуҗу күзү.
Аңың сыраҗь ооҗас оҗас сыргылылар, саҗь-
сыра, совалҗань сыраҗьнан рүдүстүг полту-
рады.

— Рүрдән көзәйинҗыс иҗаа хазыр күзү...
Прәер хулун саваҗа ана нимә күрү, алаҗ сү-
дүррә но парза, аннаң сахсыла кын көрҗәән
соҗы.

Ань истүр Ajdo ытүндә саҗьнсалса,-сә ру
пәҗлә полҗан нимәләр рүстәг салҗь хулҗулар-
җа салахәҗ полҗа соҗы оды, оғыстаа ползын,
роо күзүңдә ползын, рүрләр—тивәс.

Түрсә поларьнан пәҗаҗь күзү саҗьзына

unudulqan nimə kİrgəndəgl cİləp kinətlən
pazın kədİrlİp Ajdodan surca:

— Sin kİmnİn palazь polpardьn ajol?

— Minİn pavam Karvaj polqan... Ləəm
Taqlaj. Pavam yrəpparqlan, ləəm amaa izən-
tlp Ajdo cİrzər kərlp, ottarnь cьmçьp cula
tartxьlap, cooxtapca.

— Mьnda sin yrdən ala xadarcazanma pu
malnь?

— Əzynçl cьь parir.

— M-m n-a-a—uluql tььььььььp uzuun ta-
vьsnaп ььrəpsxan pajaqlь kİzl.

— Adьn kİm polca sinİn ajol?

— Adьm Ajdo.

Anaп soon aldyra Ajdo udur surqlan ol
kİzİdən:

— Sinİn adьn kİm polçan?

— Minİn adьm Cəvus təən kİzl polca,—
kylynzİlrəp tapsapca.

— Ajdodan ol kİzl İdi nimə noo suraql-
lap cooxtascatxanda aqlaa cooxtazarqla najda
xьььql polturadьr. Anьn cİrtazьndaqlь aar
kynnərnİ niik idİvzərlnə ol kİzl polьspir-
gİdəg osxas pİldİrturadьr.

— Min ləmədə toqlaspin naj yr polpar-
dьm... Minİ Jakьn mьnnan nandьrbİnça pİr-

дә.. Мааја кип азaxтаа пирвинчә пирдә.—Ол
розыньң равазына хортанған сцләр ол кизәә
соохтанғыларса.

— Anda-ақ... Siidik, oloqm pistәglәrgә
amdy curtas —uluq tьньp, соохтарса puduru
kizl.

Ajdonьң розыньң сақызына кiргән аар
curtastar, совақылық кynnәр аньң олоған cy-
rәгiн puzuxтырса. Аньң харaxтарьньң сазь
прә-прә сытынназыр сьхьларса.

— Minцn равам Jakьн pajдох сәгiр yrә-
ән... Pirsцндә хьсхьда uluq соохта minцn
равамнь Jakьн тоқысха сыуьскән. Annaң
равам прaj yzypparған kilгән. Харасхьда
pцs цәмнән ьсраçaxta одьроғаньвьста равам
kцrkilгән. Аньң сыражь от саарьоьнда tos
сцләр аqarta tartьpparған көрцnturadyr. Ол
цәмнц хьоьроған роць calastаньp polbin
Pavam calaastандьроған soonda от хазьна
одьроған. Min аньң азaxтарьн paza xollarьн
sivar көргәм, аньң прaj idц pusla osxas
polған.—Pavan sinцn xol azaan noqa pцdi
aqarоьlapparған?-tцp surоam min.

— Annaң хajдақ polarza palam... Uzyg-
lәpparғанда, andaқ polparadyr-tәән ol.

— Min тьн yzәән kizцnц andala көргәм.

Ol xaraaqъзын pavam nimədəə cıvın uluq
östəgdə xonqan. Tanari tusta pavamнын idı
uq-a тын ızıpskən. Ol uundar cooxtanqылар
turkilturadyr. Pıls ızəmnən xaraa tooza uzu-
vabyş.

Irtən pavamнын сыrajь paza azax xollarь
kızı tanıça сох pola slıngılləpparqan. Сы-
rajь azaxtarынан суq ахыларcadadyr.

Pajaqъ kızı Ajdonын ol covalyştьq соo-
qын istıp, pozьнын niməzı aqьrturqan cılər
сыrajьн сыьra tudunup catca.

Torat ol catxan ızkelənnıdı xьrında ırğı
ottь ottar хальхparqan cərcə.

Ajdo pozьнын соoqын annaң andaar ılas-
ıььboxca:

— ızdi pavam ys tərt kyn aqьrqan. Aqьr-
catxanda ızkьн kızə salkıdьr pavamа kьrlə-
vək turadyr:

— Sin Karvaj nimə polьp amızə təzəktə
najrapcazan toqъзына parvın-ıp. Anan soon-
da pavamнын ızdi ıləpcatxanын kərlp, polar
cızə, сыqьpsxan, cıjux-cajьx polьp.

Pır kyn iirdə pavam uqaa тын aqььpsxan.
Pır ondajnan cadьp polvın ajlaxtanьvla ca-
tturadyr. Soonda yrdəə polvın pavam amьr
cadььsxan. Anan kərzəvıls pavam тыnminça.

Ana ol kynnən sьqara ɫɕəmnən pɪskə cur-
tastən aarь ciikən.

Анын соонда pɪs ɫɕəmnən parar ciɪ cox
Jakəndox curtap toqьnoqavьs. Jakьn minɪ pu
saimkaa mal xadartarqə aqьlsaloqan. Амды
ɫɕəmnə xajdi curtap toqьnpьr muxanpcadьr-
nizə...

Ajdonьn ɫdi tiɫlənɪp cooxtaan cooqь ca-
bustьn xal cyrəgɪn xajnatسالoqan. Анын praj
sьraj pydyzɪndə olarnьn kyzyndə sьqar-
catxannarqə uluqla xьnmincatxanь ɫlə pɪ-
ɫɪstɪg poloqan.

Ajdo aqaa pazadaa kəp nimə cooxtap, po-
zьnьn kənnɪn aloqьdarqə kəələngən, ol kɪzɪ
pozьnьn parioqan ciɪɫnə maɫzьrap timnənɪp-
spən polza.

Torattьn xollaanьn xaacьn xatap paloqar-
turup cooxtandurca:

— Pɪskədə prər xaçan ylys ciikəjəksə...

Tujux tiɫɪn sьь tudup atxa altana tyskən.

— Сə, анымcoх ɪrkəm... Xazьx cərcat...
Min puduroqь xaamalarnь parьp taapkərim-
dək—ɫɪp adьn tiɪɪrədɪɪlskən.

Ajdo анымcoxtazьp, ɪstɪndə carьlzarqadaa
kəələnmin arax tapsaan, cə anь pozьndala
saqьnsaloqan.

Torattyn suqlux kələckəzi sьqдыразьр, хь-
лаqaj xuzuri cаjььр, salвь төвлн inьskə-kirə
subaj cогьхnan corta xalqan. Сарьə tonньq
сьləqь xadarcьзь at ystyndə uluq pizьktəgi
cьləp авьдыла tysxalqan.

Ajdo pazox ax cазьньн ьstьndə calqьzan
tura xaldь, Andaqdaa polza Ajdo xalьн өөр-
lig xoj mallarnь ustap-pastap cөrcə. Ol xoj-
ньnda pastьqь polqanьna көдннə sam osxas.

— Aj a-aj xamalar xara xurttar—olqan ta-
вьзьнан хьsxьrsalьр pastьparca.

Ax өлən өттəq ax caazьda, aspax хьрльq
taqlarda Ajdonьн cөгвən cirlədə asxьхьnax
xalьвьsxan. Ol хajda ojmax osxьльq cirləг-
нц prajda pьlgьlidьr. Аньн Cохьraqьdaa хaj-
da көр өrkəlig kyskəlig cirləгнц манат pь-
ləдьr.

Kynnyn fannьн andaq uzax cөrьstьg to-
qьs Ajdoga avarinça carxanьstьq polьвьs-
xan, cə carxanьstьqdaa polza, paza parçan
cirl cөqьl, көzəjьнц Jakьн tik aзьriqə хьп-
man sьltaanda.

Pyyn Ajdo malьвьнан тьн irtə caazaa сьх-
xan. Ань хьр pastьq Kamat apсах ьгaxхь
tannaqox usxurььsxan. Ajdo sala sula xatьq
xutuq nimənən aзьranabas malьвьнан caazaa

сьххан. Ань Камат асах ужоузь ханчан-
çada uzudarçьх, сә tyni yr niməstə Jakьн
kiləwəs ань kyr tabьsnaң kəksəp kyrləp pa-
гьвьсхан;

— Si, kirl adaj, сәән nimənədə turbassan,
malнь irtə сьқардырп oiaj ақылдырвин ол
хуруқ харьннь узудыр lskər tyzyrcərzəп-tір
kəksəп. Амды Kamaat асах Jakьннньн азь-
равиньзарьнаң хорқыр, Ajdonьdaa irtə usxu-
rурьса.

Jakьн пәэр-saimkazьна udaa kilədir cor-
qа pazьtсьл poradьн myнyp, мьндақь lкə-
лənnи, төөлə calьradadыр:

— Sлrər adajlar malьnарнь сaxсь kərвин
хоjнь ол-пу itsalar polzar, anda sizлнлнər...
Min slrərnл соо соқыр сьқара сырəвлн-ti-
длр. Ajdo jakьннньн ол kəksəstərlн сақьп-
сərcə, ол сəхpas niməs сьнапта соқар.

Ajdo ньмзах отьқ cirlçək tallap таар, са-
bal тоньсақьн төзəплр tyндərə tyзыр ojна-
ньр catca. Сохьрах аньн хьринда ldiək тьн-
дərə suna tyзыр cadьвьсхан. Casьх kьnnлн
сььқ тəgenл paza торқajaxтарньн соқар ь-
lasхьлань Ajdonь узударқа авьtcatxан cлəр
istлgəп. Ajdonьн харaxтарь postарь нуульр,
savьхsi talазьр, хара cлrzər sava pastьрвьвьс-

xan. Annan andaar Ajdo xalın tys tyzəp
uzupsalьbьsхан. Tyzyndə Ajdo ıçəzlın kər-
salqan. Anьn ıçəzl nap-naa torqь kəgənək
kizlр, torqь plat tartьnьp ıblndə ciir as-ta-
max timnep cərce.

Stol ystynə ɵn-pazь as tamax salьp Aj-
donь aзыrıqа ıçəzl manзыrap cərce.

Ajdo pozь andaqox naa kəgənək kizlьl-
kən polca poza ol stol kisındə uluq aalçь
cıləp odьrьp aзыranьp toзыnьp odьrcatxan
polsa.

Ajdo ıstındə saqьnca „Jakьn maqа anьn
malьn xadarqan ycyn, axcanь syrəlig pirl-
bьstl, amdь pıs ıçəmnən xada pıdi cьrəp
curtapcavьs“, tlp saqьnavas syrəlig ɵrlncə.

Ldi urvə aspa polqanda xajdacla ьra-ax
cirdə Cохьraxtьn pyrkək tabьzь istlə tys-
kən. Ajdo kinətlн usxuna cасьrap parqan.
Anan ol pazьnьn tyzynə mikələdlр aar pər
kərgləp odьrca. Anda pırdəə nimə, ıçəzl-
dəə coqьl, pozьnьn nьa kəgənəglədəə paza
ɵn-paazь cıçən as-tamaxtaa coqьl. Pozьnьn
kiskən kəgənəglн kərədlр. Irgləp, cьrtьlьp
klrgə cava xatxan xolьs kəgənəglə anьn
innındə,

Ajdo xaraxtarьn coзыnьp ıblrə-sıblrə kə-

гүр одьроанда, Якынның сорға порадь тьн-
да таятннап килірі. Якын ат ыстында хьйы
одьгьвьсхан килірі, Сохьрах ань көгір ақаа
удур ојлар ыраткән полтыр. Сорға пораттық
Якын тырса поларынан Ајдоньң тузана сиде
тискән. Ајдо аньң сырајында савал, соох,
хьньзь сох тудуныс көрсалқан.—Х-хадарь
S-sinң mallарың?.. Ә-ә,—Якын рір харақын
хьза көгвинән іріләнә тискән.

Ајдо аар-реер хьлсаңнаан, сә аньң хојь
хайдarda aspax ozarina asparқан polқан.

Аньң pos cyrәгд тырсыләзлр нандьтар сөс та-
pin турадьр, харақастарың аар пәр calтңнada
көгір.

— Noo nimәә хайвannah turзаң?... Min
sinң cд sinң, uzudar ысун азырап tonандь-
camma!—тір pazox савал авани өсхас хarla-
ma тавьс istіlgән. Ol тавьс тозылqalaxtox
Ајдоньң pazың арта аар салымньқ хаас pi-
icіck сыңылі тискән.

Ајдо pastaқь савьстың it acina сыдағын
cirгә sysпәктәнә tyзыр, анан савал тоныса-
қьң сөздір ојлар сыхан. Polьzi сох Ајдо
oolaxтың асьқ тавьзь astальр, аң сыннапыв-
схан Якыннан азыналғын ојлаpca. Аньң ај-
астық alданьстық тавьзь рірдә istілір рірдә

istilvin parıvısturadı:—paza pıdı pırdə uzu-
vaspın, soxpa minı pırdə uzuvaspın ma-
lymın tooza sým tır aldanca. Pozynın su-
rəgi Jakynın saqamda cox idıvzər cılər
xynminca.

Sə on castıq Ajdonın aldanqanına xara
saqıstıq Jakyn xajarında xajınturadı. Xaas
picik pır oğınqa tyvən xatır təpəc.

— Sılrənlı pıdı ygrətpəndə pəzənarqə sə-
qalbas adajlar—tıp xarlapca Jakın,

Ol tusta Coxırax Ajdoın xəsxəgər oor-
laan tavəzən istıp Jakınqə xəzırlanərsxan.
Ol porattın tunçuqəna səgırlp ıdırgk ta-
vəsnaı yrup ırlənsəxan.

Corqə porat Coxıraxtan caltanər prədə
cərvin toqır tastaqlapca.

— Adaj adajqə polıscava... Min sılrənlı—
Jakın tızıl ızınər, ıkl ızənəə turkilıp Co-
xıraxtə pıclknən savadı. Cə carcan Coxı-
rax toqır səgırlıbsə, Jakın xuruq cırlı xır-
landəgəvzadı.

Ajdo ol tusta soonzar xılcannar, asəq
teəstıg pıclktən xutularqə taqın olinça oj-
lapca.

Jakınnı caxandərina coxırax ulamox
captanər ıdırgəktənsəxan. Sırtın ıtyg
sosxa sitinəzı clər turqulapxan. Tırcə
polarınan, coxırax clıg tıstərlı ırsajtəv-
zər porattın tunçuqəna səgırlpskən. Porat-
tın tanalarə tardajər xoxəgərpzər, anan cal-
vaqınça toqır tastaan. Kəpən ulınça Jakın
at ıstyndə ıllıp polvin, at xavərqəznar
pandəqər parqan sənən sarsəx azaq ızə-
nədən srugınər, pəznən cırgə cəclə parqan.

Сорқа порат ікі хулахтарын пістәлдиріп,
хохығыр ананна кыс-салқан.

Жакын сарсых азақты ізенәдән суурьр пол-
вин талвах сідәр сөздіріп кызыри халқан.

— Іпру-тпру-тпру... Сыjt... Сыjt хаарқан...
Сыjt...—Жакынның тавызы тігдә мында істі-
парса.

Ой туста сохырах Жакынның soonan сыры-
зур хәрхан сирдән хан сықара хаар сирух-
сарықты тооладьводьрса.

Жакынның азақты ізенәдәгді маймақты аза-
қтынан суурьнәр, азырхалван полза, анын
тірігдә халары ікінділіг полқан. Іс сақтыз
тайвалыр, сирдә тонь пазына пыргәлпарқан
нимән, сохырах ананна пазох соон рутха
тахлапхалқан. Іс таварнан тіккән коллық ха-

ra ысаньнын сол пуду маймах тырәјднә сит-
кәнчә ивәстәл-халқан.

Jo-o... jo-o-o.. ciktin adajь... Sy-yjt an
palazь toza idimniь tьdanь idәrgә cәr... sy-
yjt — Jakьn idiniь aqьrқanьna sьdanmin ха-
raxtarьn alas-sulas kәrip авақарса. Anan
цкц хольнан cигә тајаньр турарқа мөкәјзәк
сохьрах сәгьrkilip кәң itkә тьнабас pazox
осьрта tartьвььса.

Љdi yrvә aspa polqan soonda, хajdi polza
aza: ystynә turup сохьрахтан хутуларқа ро-
радьнын soonan ojlapsьхан. Соохьрах со-
onan syryzә kilip хавох одьрса.

— Sy-yjt хаарқан... Sy-yjt cik pasxan—
tir ol цкц хольн tardajтьр, toxti tyzyp, tal-
qь cләр ajlaxтаньвььса. Харацинц хававь-
са хольна pлrdә nimә urunacoqьl. Љdi, хaj-
di polza cap adajdan азырьвальр Jakьn ро-
радьнын soonча soo calтьxtap ojlapса.

— Min sinl... canьna cidәrvлn... kәzidәr-
vлn—toxti tyzyp харлап хьсхьгьр парса.

Andala Сохьрах Ajdonьн sьn хавасцьзь
polqan. Anda сохьрах Ajdoqа pozьнын pa-
vazь-цқәzц osxas ajastьq polturadyr, ol ань-
хьrina ojlap kilgәndә, mojnьнан arta хуҗах-
tap pozь amda ьloqanzьrap turadyr. Аньн

azax xollarь talьp, сыртънын idl сыrlazьp
„Ajлах“ таqнын; ystynə cadap сыxkilгən.
Анын аархь sarin харap kərzə ol aradaqь
ojmax osxьllarqа kəp xoj, praj tarapsxan
cərcə.

Кəp хojнын soonaң pastanalbin pьr toj-
man xara axsax хojьсах idl xuraqanьн хоq-
дыра, хьr ystyндə naala сыqьp oтapcor. Aj-
donь kərəлə ol хoj palalarьна харolьp aьп
azaqьнаң cir capсьp uduр pastьrqlaptur.
Ань kərəлə Ajdonьн saqьзына idьzi kьrəar-
qan. Ol амды saqьнca—idьm-pavamньн
хojньнда poloqanda olar minь ajaqannəp, pьr-
дə kьzəə хьjьxtirqа pьrvəqənnəp. Амды ma-
qaa calqьs pozьma kьm polьzarzə—tьp uluq
covaqnaң covaьp xapaqьнын cazьн kьrlьg
niinəң cozьnturca.

Xajdar parqan? Pə cirgə pəs ətkənni pa-
гьbscanma Jakьннын malьн tasti. Alaj pazox
olox malьн xadarьp Jakьннын aң cьлəp pa-
zymnanьна сыdaqanma? Idьzьdnə paraqьx,
anь Jakьннындох xolьnda.

Idi covalturqanda Ajdonьн saqьзына naa,
xatьq tьrlьg saqьs kьrə-tyckən. Ol kinətlə
uluq tьньvьp ibьrə xaravsxan.

— Cox... cox min paza ajlanmasьpьн pu

saimkaa...Maqaa siidk mьnda.—Ajdo caazь
ortьzьnda xaralturoqan kizək curtsar kəriv-
zıp carьda cooxtanьpsxan calqьzan. pozь
cirgə oдыгьp sol xolьnan cirgə cələnsal-
qan.

Сохирах ol tusta Ajdonьн сыражьн сыстар,
calqьqа сыньпь сываннар сөрсə.

Амдь Jakьн Ajdonьнна ььгсьзь нимəs,
сə ol Сохьрахтында хьнmas cavat ььгсьзь
polparqan.

Тақның ozari хьrinda цнparqan sarsьх
col cadьr. Ajdo ol colça pararqа saqьнь-
sxan. Xajda polza prə pasxa kizьdə toqь-
ньp alajva mal xadarьp curtirqа, сə Jakьн-
da paза sьdaçaa soqьl. Ol амдь Ajdonь
paза ulamox тьн soqар paза ань olox сь-
qара сыгьvзəp. Ajdo аньла saqьнqan, cavat
tonьçaqьн innьnə tastap taqdan indьrə pa-
stьraxaloqan.

Ajdo амдь xadarçan хальх inalнь cазьда
tasti uzun colça cəriqçь polььsxan. Cooxь-
рах аньн soonça prədə alqа kьrьp, ! prədə
son хальvзьp tygdənnəp parcaa.

NAA ORBŊDA.

Irtən s̄xan kyn xaraq̄ iir̄q̄ tusta cavyrlabas kider turqan aram aqast̄q̄ taq̄n̄n paz̄na k̄l̄n̄l̄bsk̄n. Caaz̄ ɹst̄n̄ iir̄ḡl̄ s̄x̄t̄q̄ kii s̄r̄n̄ t̄n̄st̄an̄p̄ c̄aj̄l̄ps̄x̄an. Coq̄ar ɹcuq̄up k̄eḡl̄ḡ s̄arn̄s̄c̄an̄ torq̄aj̄ax̄tar p̄r̄d̄n̄-p̄r̄d̄n̄ ot araz̄na tys̄kyl̄p̄ sar̄n̄na-rȳn̄ toxt̄at̄x̄yl̄ap̄calar. Xaraa coll̄q̄ xal̄baḡ xanatt̄q̄ tas̄xaḡax̄tar col xar̄na xona tyz̄yp̄ an̄an̄ paz̄ox̄ coq̄ar tastaan̄ curux̄ c̄l̄p̄ xal̄bann̄ar ɹcuq̄ɹbs̄calar.

Calq̄ys̄ azax̄ coll̄ḡax̄ toz̄yl̄ḡaā par̄cā coḡ pr̄d̄ə̄ ōn̄ sar̄inā p̄r̄d̄ə̄ sol̄ sar̄inā iḡl̄rl̄ī sub̄al̄ɹlā par̄cā.

Aj̄d̄ō am̄d̄̄ poz̄n̄n̄ mal̄ xad̄ȳr̄p̄ c̄er̄ḡ̄n̄ tan̄ys̄ c̄irl̄er̄l̄n̄̄n̄ ɹrap̄ pas̄xā-pas̄xā pȳd̄yst̄iḡ c̄irl̄er̄ḡə̄ kl̄rl̄zl̄ɹb̄od̄ȳr̄cā.

Aj̄don̄n̄ azax̄tar̄ calq̄ys̄ azax̄ coll̄ḡax̄cā t̄in̄ xal̄ȳq̄ast̄ar̄ sin̄əgl̄p̄ kil̄c̄ə̄. An̄n̄ xar̄n̄ ast̄ap̄ pūnn̄ar̄̄ poz̄ȳyl̄ap̄ t̄l̄st̄er̄l̄ ə̄əl̄zl̄p̄ kil̄c̄ə̄. X̄aras̄x̄̄ xaraaq̄ā kl̄rl̄p̄ cold̄an̄ noō as̄x̄al̄ɹim̄ t̄l̄p̄ cik̄sl̄nl̄p̄ ol̄ c̄er̄l̄zl̄n̄ aj̄n̄ȳdā p̄ir̄er̄ḡə̄ x̄n̄ad̄ȳr̄. C̄ə̄ maj̄t̄ȳps̄x̄an̄ azax̄tar̄ s̄es̄ ist̄er̄ḡə̄ saq̄l̄dī x̄n̄ȳx̄s̄ȳvin̄ kil̄c̄əl̄er̄.

L̄dī kil̄ə̄-kil̄ə̄ p̄ajaq̄ calq̄ys̄ azax̄ coll̄ḡax̄

Ajdony ys azax uluq colqa kira alkilgen.
Amdy Ajdo sala ɵrlne tysken., Amdy pu
uluq col mini pıre aalqa ucuradarla ucura-

dar" tɪp saqɨnsaloqan anan tyrcə toxti tyzyp,
ol uluq colça pastyr sɨxtɨn.

Ajdonɨŋ ɵrɪŋgənɪ tik polbindyr. Pɪr xɨ-
rɨçax ystynə sɨqɨp kɵrzə, xɨrɨnɨŋ ozari xɨ-
rinda caazɨ cirdə suq caltrap kɵrɪŋçə. Paza
ol suqɨnɨŋ xazɨnda tɪgdə mɨnda ot sɨltɨ-
rasxɨlapca. „Cə pu aal poldɨ polar“ saqɨn-
ca ol.

— Cə Coxɨrax aalqa cidɪdodɨrvɨs... Tɪ-
gɪnə kɵzənəktər carɨqlapca... Kɵrcəzənɨmə?—
Ajdo Coxɨraqɨna kɪzəə cooxtaan cɪli coo-
xap kilcə. Coxɨrax Ajdozar sɨvannap xu-
laxtarɨnna ximɨratsaloqan.

Braɨ carɨpcatxan odɨçaxtar saqɨn carɨps-
xan. Amɨɨ ol kɵzənək tovrə caaran ottarnɨ
taanida kɵrərgə caraan.

Tɪgdə mɨnda adaj yryskənɪ istɪlədɪr.
Coxɨrax anɨ istɪp xɨnzɨqlap, aalzar kɵɪp,
Ajdonɨŋ alɨna toqɨr ojlaqlapca.

— Cə-cə, cɵr no nimədən xorqɨvstɨŋ—
Coxɨraqɨna tapsap kilcə. Amɨɨ pu tanɨs
niməs aalda Ajdonɨŋ xonarda cɪrɪ coqɨɪ.
Aalqa kɪrzə adaj xus coxɨraxtɨ tutxɨlɪr.
Xajdi polçan niməzɪ?

ɿdi saqɨnɨp pɵgɪnɪp kilɪrɪp kɵrkilizə col-
dan ɨraɨ niməs pɪr sidənnəp saloqan otxa tɵəj

нимә харалады. Ajdo coldan сыһыр andaar
төрсөхән. Сағдипирп көрзә сынавох пүрси
pydyn пүрси карьмына ситрә талаан отьо
сидән тур. Сохьрах сидәнгә сидәә sol kizin
1 azaqьн көдүрп тырә туруп анан ys төрт
xatap cинл төдүр тәәп-тәәдүзүр сидән илрә
үлнзүләр ојlapsxan. Сә anda пүрдә нймә сох
polqan.

Ajdo карьмын талаан кизәктүн ystynә сы
маvas, caxсь cьстьој ot arazьna kүрүpskән.
Сохьрах аның хьринда xalas cүләр тырүлә
ysparqan.

Мажьхпарqan Ajdo oolaxтын харньда as
aanь kyzөk polqan cә нымзах ot төзәк
адьльој uјqu Ajdonь тавьрах сава пасхан.

Хараақызь irtүр көк таң көгәрүр карьпkil
ән. Көк тигүрүнүн cьлтьстарь pylәrkәp cүtkү
әpskән. Ajdo pastap xajdi tyskән pozь sa
ддиөк хальн yјqu альр uzupcatxan polqan.

Kinәtin pazox Сохьрах нимәнүндә сақва
нь альр pyrкәк тавьснаң yryp pastaan.
Ajdonьн хулақына сохьрахтын тавьзь pastap
рах istүлүр анан сақың асьх-сарьх istүлүps
әндә, ol usxunparьp pazьн ховайтүр көрә.
аның uјgүльој харақына pastap пүрдә нимә
өрүнmin, анан caxсь idә харaxтарьн coзьв-

зър көрзә, төрт атты ханаҗа кәлп соона-соона
на сідәккә палҗаҗлалсалыр пәр кизл сідәнгә
саҗдап килр.

„Сә, амды пу кизл минл от тиспәпсәрзән
тп pazox canьma сідәр“ тп саҗыньп Ajdo-
ньн сурәгд сабыла pastan. Ajdo Сохьрахты
хьҗыгьвалыр тавраҗыңса анын мойньна ро-
зыньн ыстан саҗазындаҗы хаас хуруҗаҗы
систп сохьрахтын мойньна палҗан. Сохьрах
ол киззә кырләнлр тарьндырп улам кирәктә
ardadybzarynan Ajdo sizlncә.

Ражаҗы кизл сідән тастында алдаҗы ады
toxtadybьsхан.

Ajdo от ystynән тьскилп ол кизлнлн хать
тавыснан көксәвзәрлн саҗыр турча.

Сә пудурҗы кизл Ajdonь кыр тавьснан
көксәвзәр орньна аҗаа хьньстыҗ изән пир-
гән. Анын лди tapsap изән пиргәнл Ajdonь
lstinә najda хьньстыҗ сыьҗ тыньс полы
саҗыла kilgn. Анын кырән, слпәән arax сы
раҗь paza сыьҗ көрлстлг хоор харахтар
Jакьн osxastarnina plrdә төөҗл соҗыл.

— Ньмзах төзәктә узудьнма аҗол?—кы-
lynzлribәs Ajdodan surҗан ол.

— Ja... gl-gl-gl—ldik kьlynzлrәp andaro
өрлнр nandyрҗан Ajdo.

— Mda... Xajdan parirьp mьnda xonьps-xazan?.. Xaraa kilgьn polarzan ɕl-surca kizl.

— Ja, xaraa kilp xonьpsxam—Ajdo sidьn tьzlnzьr pastьrparirьp cooxtapca.—Aaloqa xaraa parzamdaa anda olox tanьs coqьl. Mьnda ulica cьbьq uzudьm—tьp orьs tьl xozьa tartьbьstur.

— Амдь sin maqьa ot taarlirьqьa xavazar-non ja ajol?—Kylunzlrьp cooxtapca.

— Min ot taarlap pьlьcoqьlьbьn—xavazar kьnnl pardaa polza Ajdo pьlnlp cooxtapca.

— Адьн kьmdьr ajol?

— Адьm Ajdo.

— Min sinl ot taarlatpasьpьn Ajdoɕax... Sin taarlan ottьn ystyndьlь turarzan—tьp aldaqь adьn sidьngь kьirьa cidьktьp cadьp cooxtapca.

— Carir, turarьbьn caratxan Ajdo. Ol pozьn ьdi irkьlьp adaan kizlnl amna kьrdl.

Xana ystynь ot uluqь sьzьronьn azьrьnda kilp ьspinьn ьssьxan. Ajdo xanьnьn prьdьa alьnzьr prьdьa soonzar sьqьbьla mannanminca. Andaqь kystyg kizlnl Ajdo amna kьrdl.

— Sinl adьn kьmdlr?—Ajdo амдь an-nan surca.

— Minlnmь?—kylunzlrьp pandьrca.—Mi.

nın adın mənə pu savdarat-xə-xə-xə... nım
zah ojn kылky xoza tartьpca.

Ajdogada anın ıdı tənı kылky kılıstıg
polparqan—gı-gı-gı—kızənnəpcə ol.

Soonan tavraqınça Ajdonın surin tik xal-
qьspasxa sьnın sələn:

— Minın adım Torka polca-tıpcə. Mьn-
nan aalzar xada parьp anda aзыranarьs.
Sin tьn astapca polazan.

Torkanın ol cooxtarь praj Ajdonın kən-
nıne tolqьdaq polca.

— Sin xajdan sьqara parcazan, ьraxpa?—
surca Torka.

Ajdo praj pozьnın kilgən sьltaqlarьn xь-
rьqdan sьqara cooxtapca Torkaa.

— Jaa... Saqam ıdı curtirqə kılıscəçı—
Torka Ajdonın ol cooqьna tygədə kirtınlı
paza ajapta tapsaqlapca.—Minın kəzəjnlım
mənə pu Pitun aalında curtapcatxan Kustuk—
tıp paj kızı polca. Mьnan parza sin anınan
cooxtas kər. Ol mal xadartar kızı kirəksın-
gən osxas polcərgən. Anda pır cirdə cur-
tirьs.

Ajdo Torkaьnnan tørt atxa ot taarlan ara-
zьnda ilədə nimə cooxtasxan. Olar pu yr
niməs vrəmədə tьn caxsь tanьzьbalqannar.

Torka Ajdoqox osxas calçь kızı cə anьn cazyła Ajdoninaң uluq. Ol 22 castьq. Cə anь көргән kızı 30 castьqа sanır. Kіlсіgdән sьqara aar torьs Torkanьn ciit pydyzın azь-nadox хьзыrsaloqan.

Yr niməstən Torkavьnan Ajdo Kustuktьn cirtunda poloqannar.

Ustyn capxan ax: көзәнәktіg uluq tura Ajdonьn xaraqьnda хajdi-xajdi sonь көrлn-turca. Anьn хьrinda saplotnan itkән cавьзах calqьs turaçax pіlәр-pіldіrвәs turca. Anь Kustuktьn calçыларь cirtaçan turaçax.

Torka ханадаqь ottarnь ot хazaарьна kі-лр tyzyrqılәр cөргәндә, хazaa ozarinaң kızı tabьzь іstіlә tyskән:

— Oдыn tyzyrzән sin іrgі curtsar lнәk oдына parkil. Anda pazox yr cıvanmin cap-caң kil көr. Annan kіlzән at хazaazьnьn арьqьn kьrәp tәksalarzan.

Ajdo ol tabьs kilturqan cіrgә хьlcannap көrcә. Anьn xaraqьna pіr хara tonь caj-ванçьха cавьnoqan, хара хurusxa pөrіktіg, simіs sьraјlaq kızı turca. Torkaa хатьq ta-вьsnaң сахьq pіrр pozь uluq turazar aлыs toлыs pastьrparir. Anьn izіrlгәs poloqanь cөrlzінәn pіldіstіg.

Torka анын soon алдыра харах pulinan
көрлөзүп—ана ол kustuk. Көрдүнмө?—суроан
Ajdodan.

— M-m... Ajdo istindələ kınırənsaloan.

Ot tyzyrgıləp mannanqanda Torka Ajdo-
nə calqəs turaçaxsar хьоьььр kiirparəan.

Turaçaxtın istı xarasxь. Cır poollьq. Lzık-
tın sel хьrında tasnaң saloan soolda uluo
cis cəjnik pulazьp хajnap turca. Lzıktın on
sarında istənədəgı aqas lispisələrdə at tırıg-
lərl toldьra.

Tasxartın ciit ipcı kızı xollarında carьm-
dьx ıpek paza timır ajaqastьq syt tudunup
kırkilgən. Ol nimələrın cavyzah stol ystynə
salьp Torkaa sələpcə:

— Pozьndaa aзыраньp aləajzanza, tıgı cəj-
nik хajnaan polar... Min ınek хazaazьььп
арьqьп amda tooza ardaalaxьп parьp toos-
kilim—cooxtanьp capcaң sьgььsxaп. Ol Tor-
kanьп ipcız poltьr. Ань Ajdo soortьп pı-
gəп.

Torka pozь cavyzah stolaxxa aзырал tim-
nəp, Ajdonə pozьnaң xada aзыранarəa odyrt-
xaп. Aзыраньводьььр ol Ajdoqа selidır:

— sin Kustuka kırıp cooxtaskər ol ma
xadararəa nimə callir polvazьп. Анын ıne-

sin
m
op
m

az
op
an
ta

no
ke
za
co

se
er

to
da
ki
an
ca

— Сә, carir... Сәхсә хадарар ползан мин
син, ɫнәк хадарарға callирьын... Азыривьн,
малымнь сәхсә хадарзан—тлр Kustuk хара-
дын хъза-kylyndirә arax көрлр Ajdonь су-
мәртә соохтаqlaptur.

— Mi-minɫn... pu...—tonьna көзldlr—kip-
azam cөqыл Majmam, ьстан-көгәнәмдәә со-
qыл-тлр Ajdo surarqa соох pastirьnan Kustuk
аньн kилirгә хъnturqаньн азыnadox sissalьp,
—lapsavььxan:

— Kip azax тәә?... Nimә surarьн naalbi-
noxсөг non... Pastap, toqьььн көзlt. Anan,
көрәьis. Kivlm соqыл тлр сөг...—pozь корьн-
zazьна kлrparir Ajdonьн paza parar cиr,
соqьн рldlr.

Ajdo cavat pөrlгәcлn kizlr tavraqьнça
сьoqььььxan, Kustukьн азыр polqаньnadaa
өrlнlr.

Сә амдә Ajdonьн алньнда pazox naa,
tozьbas parbas toqььs turubьxan. Амдә tan-
daqь kьnnән сьoqara ɫнәк хадарьр pastirqa
—kirәk. Ajdo kилrәstән tyzyp tyrсә turup,
анан pөrlгln xamaxсар cьldьrьььььp, ьspa-
—caxсар pastьrьььььxan

AJDO ARACЬLAQIЬ.

Annan pəər carым сьл irtəp parəan, Ajdo Kustuka callanqali. Сьльə sajqьзь irtəwəs хатьə kyskyzlnə savьrlьp kilgən. Əskən ottьn tamьrь ucunan pasti хьzarьp onlap, aqas-tarnьn pyry xuri plazьp sьqдыrasca. Irtən iirdə səox tan Ajdonьn cavat tonьsaqьn tьgdən mьnnan toвьra saap cəradьr.

Ajdo acьn Jakьnnan pozьp kiləwəs mьndada maxalьq cirqə urunmanox. Ol pozьnьn toqьznьn ninçədə caxsь xarazьp toldьrcatsa, Kustuk pirər poləan kip—azaxь amda pьr-bincə. Ajdo pozьnьn xarnьnna azьranar ucyn cazaq-calaa səl cazьnь iьlьr cəradьr, mal xadarьp. Azьrançanda niməzl xara lрəknən caqvan cəj paza prədə acaan syt, anьda aramna.

Ajdonьn saqьnьp tyulьp cərqən covaqlarьn, Torkala tēelə tyvən pasxa capsьx coox-tar, xormacь cooxtar cooxtaqlap ərindirədьr.

Torka kьnnyn—tannьn irtəngizln pylyn—palьnnanox turup toqьsxa parьvzadьr, anan iirəqlzln xarasxь xaraa polparza kilədьr.

Prədə iirdə-orajda azьranьvalьp xajdarda aal arazьna parьvzadьr.

Pırsındə Torka¹ ldiök toqıstan kilələ azb-
ranminox xajdarda pararqa calaas talbax
pərin kizlɔ sɔqarqa timnənturoqanda, Ajdo
annan surqan:

— Sin Torka xajdar parizan? Minədə xada
aparza pıɔ cıɔə aallap—tɔp.

— Saqa carabas min ɔɔax parim Ajdoçax,
ızu—tɔp Torka sɔxparqan.

Ajdo tɔstanɔp polbaan ol tonana tartɔp
Torkanɔ syryzə sɔxan. Torka xazaa ozarina
kələnərɔnən, Ajdo anɔ soonan pastɔrsɔxan.

Torka parqan-parqan aalnɔ xɔrina saq-
dap, pıɔ calqɔs turaçaxxa kɔrparqan. Ajdo
ol turaçaxxa citɔə ojabzɔp aqa kɔrərgə
ndɔnmin tasxar turubxan. Tɔnnap turcatsa
anda kɔzɔlər kɔnɔrəskən osxas. Torkanɔ
tabzɔ andox istɔlcə. Ajdo kəzənək altɔna
parɔp annan kəəlçə paxtɔlap kərcə.

İbdə ɔs—tərt irənnər tonaqlarɔnan oɔɔrlar.

İbnɔ əzɔ xara saqallɔq, kizə tarqan sas-
tɔq kɔzɔ çistok ɔstyndə oɔɔrɔp cis pastɔq
xanzazɔn tartɔp purladɔp oɔɔrca. Anɔ sɔ-
rajɔ xajdaqda uluq kirək saqɔnɔp təvɔn
kəɔə sələjɔp oɔɔrca. Ol anda oɔɔrɔqan kɔ-
zɔlərgə pazɔn kədɔɔp, carɔm tabɔsnaɔ co-
oxtapca:

— Сә, оollar, пу кynnәрдә рlскә хajдida
polza timnәnsalarqа kirәk... Sin Torka attыn
caxсызыnan tallap timnirgә kirәk polar-tıpcә.

— Aaldaqы xusxun—sasxannar siskәlәktә
pıskә tabыrax сыqарqа kirәk—tıp pır ax
tonnыq kızı tapsapca—Minın yttyq timır
nimә praj timdә. . .

Ajdo olarnыn cooxtaxan cooxtarыn, хajdar-
daa pararqа timnәncatxannarыn pırdә оңары-
ban. Anan panывызыр ыspaçaxta uzıvыsхан.

Irtән turkilzә tan naa carыvodyr. Torka
хаçанox тоqыsха парыvыsхан.

Ol кyn Ajdo malыn сыqарыр хазыnnыq
таqынь ольqılı ыrlаныр парiqanda, Сохырах
хазыn аqастар аразына kirә оjлаvыsхан. Anan
tyrcә polarыnan аqas аразында Сохырахтыn
таvызы жапыланыр istılgән. Ol аqas tastына
сыqара оjlap kilәvәs, anan pazox nандыра
ajlana cасыrap ырсыхан.

Ajdo аqassar аjланыр андыр turca, „pu anda
an nimә kәrdı polar cızә“ tıp saqыn turca.
Tyrcә тыннаныр turup, anan ol ınәktәrlınlı
soonça pastыrsыхан.

Kınәtlın аqassar kızı, tabызы istılә tyskән.
— Pәр kil, ajoll!..

Ajdo cocyр parыр kınәtlın nандыра аjlana

сасырап көрүлсүкөн. Көрзө аңас аразынан
пүр кизди көксү көрүнтүр. Ајдо пастап хор-
қубзыр дүлс төбдн кызидәргә тимнән тур-
қанда, ол кизди пазох сарых үннән тасыавыс-
хан:— кил пәр!.. хорыхра, хорыхра...

Кизди аңас аразынан улам длә сыхкилгән.
Аның пыдызы, азастарының иглрү Ајдоқа
хайдата көргән сүләр пүлдүрә тускән. Ајдо
аныңзар тидинмин тидинмин, тура тура, пас-
тырсыхан. Соортың ол хысхаңах сарық тоннық,
иглр азастық, кыргн сыраынан сылымзырх
кылымзырәс сажытурған Савусты андала тани
көрсалған. Аның индндә узун мылтых сы-
рајтурған. Ајдо халықтың ајныдызыр, розы
сала кылынзыриөк пиргән.

— Мин синди сохыраны көрәлә таньпсал-
қам—тасыавысхан Савус, хаңан Ајдо аның
тузунә циткәндә аңаа розының харала тооры-
қан холын сунцадывас.— Тақ тақнаң уру-
ныспаңаң, дкү нанчы тоқаспин полбаңан тәни
сын полтыр, — сисәннәр кылынә соохтарса
Савус.

— Хайдан пу киргә циткилдн син?—түр Ајдо
улуқоҳ кизәә кивлрәнлр Савустан сурса.

— Ир кизәә парса кирдә поларқа килзәдлр-
қл олқым—нандырды ол.

— Сә, рәэр, ақас аразынзар тырсә одьгьр cooxtazaan —Cavus nandьra ajlanьbзьр Ajdoqa selәdі. Ol sol azaqьn әәldіrә razьр aqassar axsap cәр sьxxan. Kөrzә Cavustьn sol puduna ırgd xolьstь saribas tastьnan niskә paqьҗaxnan palqap saltьr.

— Azaqьn хajdi poloqandьr?-surqan Ajdo anьnan xosti oдьrcadavas.

Cavus majmaqьnьn tyrәjdn көөлҗә coqar sьqara tarta pırıp, cudapparqan sьrajьn cььra tuduua pırıp, anan tapsaan:

— Сә, olqьm sinnәn nimәә cazьrimza, min palьqladьbьsxam, uxnan cızә. . .

Ajdo andaq xorqьstьq cooxtь, uxnan attьrqan tәәnlн alnьnda uluqlardanna iscәn. Амдь Cavus ıdi selәәндә anьn ıdı-sәgı uxnan attьrqan kızıni cılәp callaza tyskәn.

— Axtarьnan attьsxavьs—tidır Cavus,— tьn pırık, curtas aarıq... Adьmnь attьрьbox, pozьm palьqladьbox, mьnda dkinҗd kьnyn astap cadьрьн,— tıpcә, anьn ırnıләгd torьla xura tartьlqьлар partьr. Naaxtarь ortь tyskylәp parqan.

Ajdo kinәtн хавьна tartьp, tıs pastana tura хоньр, pozьньн хojньnan carьmni kis-kәn ıpәk tyvy sьqarkilgәn, — Mьna, min

ridim saqa—sunqan Cavussar. Anь kərələ
Cavustьn xaraxtarь kəgliг polapirlp, pozь
kylynlьlskən:

— Ana... ɫpək, par sinln.—ɫɫp ɫkl xolь-
nan хаар alabas, anan Ajdonь sьrtьna ɫrkə-
ləp, ɫpəqln uluql tajnamnap cɫp pastaan. Anь
kərɫbodьrabas Ajdoqla ajastьqla paza ɫɫr-
gəstɫdəə cɫləp pɫɫɫrgən. Yr niməs polarь-
nən Ajdonьn uluql niməs kizək ɫpəgəcl
tozьlparqlan. Tygəncl tajnamьn aзыгьвьзыр,
Cavus ystyndəgl saqlalьn cozьnьvзыр, səli-
ɫɫr:

— Ə—ək, amdь suqldaa polqlan polza
cariroxсьx.—Ajdonьn saqlamda suql aqlьlar-
qla oqlabzar kənnɫ par polqlan cə ol saqlьn
arada suql cox polqlan. Ol amdь ɫvɫrə-sivɫrə
xьlcannap kərɫplə toxtap oqlьqlan.

Cazьdaqlь colça parɫqlan calan kɫzɫnl
onnapsalabas, Cavus mьɫьqlьn tajanьp azax
ystynə turkilgən. Anan ol Ajdonьn ɫnnɫnə
xolьn salabas aqlaa səlaen:

— Cə, oloqlьm, min mənnan amdь pəгьвь-
zarqla xьncam, sin mьndamaqla ucuraam tibəs
pɫrdə kɫzəə cooxtaba kər. Pɫs cox coostarnь
pajlardan pozьdar ycyn kyrəscəvɫs.—Anan
cavus mьɫьqlьn tajanьp aqlas arazьna nan-

dəra kirləlskən. Ol pozьnьn palьqьlьq aza-
qьnan sivarli pazьr axsap parьvьsхан.

Ol kyn Ajdo malьn xadarьp, iirdə ibzər
malьnan xada ajlanьp kilirьp kərsaloqan, Kus-
tuknьn sidən istində plr xos at kəligdə
paza ninçədə calan attar turqьlapcalar. Sidən
istinə kirkilьp ol ar pər xьlcannap, kərgi-
lər tyrcə turqan. Anan ibdə kizl kьnlrəs-
kənl istiləlskən aqaa. Anь istələ Ajdo
sala manzьri sənəkkə kirə ojlavzьp izik to-
vьra tьnnanturza, anda Ajdonьn aьyndaqь
əziz Jakьnnьn tabьzь istilcə. Annan pasxa
Kustuknьn paza xajdaqda tanьs niməs ta-
vьstar. Ajdo cildipsken tьnnadtur.

— Pıstınaradadaa andaq adajlaar partizan-
nnrqa prıgьp xajzь tajoqaa sьxьlap parqan-
nar—tըp Jakьn cooxtaptur. Olarnь xajdidaa
polza saqam əədələtpin cavьra pazarqa ki-
rək tըpcə.

Kustuk xajdan istipsaloqan polza, ol po-
zьnьn aalьndaqь kirəkti cooxtapca:—mьnda
pıs ində tujux xabarda timnəncərgən kizlər
parva xajdaq... Mьnavь Səmon, llək paza
pu minn syməlim, Torka. Anьn ycyn min
slrərgə kilzlnnr tըp xavarlavьn cը tըpcə.

— Ana—anal.. olarnь!.. olarnь adajlarnь

saqamox xavyqalaxta tutxylap mьndar
cərgiskləvzərgə kirək—tɪp Jakьn carьm
tavьsnaң cooxtapca.

— Cəə...Pɪstəң xьja xajdar pararlar—tɪp
tanьs niməs tavьs istɪlcə. Anьң izlɪk coox-
taan tɪlɪ syrnygyp istɪlcə.

Ajdo olarьң Torkaңь paза annanda pas-
xalarьң tudup xajdarda idərgə хьңçatxan-
narьң istɪp anьң cyrəgl tyrsyləzə tyskəң.

Ol tusta Torkaңь хаңaalarь ьqьrazьp
odьң tartьp naa citkiləң.

Kustukaңь ogradьңьң istɪndə mьltьxtьq
calanaalar kərlnzɪp ьxannar.

Ajdo uluq manzьtta ojlap parьp Torkaa
cooxtapca:

— Mьnpa, kustukka xajdaqda kɪzlər
kilgənnər, olar sinɪ paза kɪmnɪdə tudaroq
tɪp cooxtasalar.

Anь istələ Torkaңьң xaraxtarь uluq aсь-
lьvьsxannar. Anьң sьrajь igrɪ ot cɪlər xuirta
tartьvьsxan. Anan ol plɪr savdar attь sistɪp
savьdaхха mɪnə tartala cardьx attaarьң kə-
lɪgdə tastɪ əzəң istɪnzər capcaң cɪdlɪskəң.

Paза tyrcə polarьnaң ulitsaça calana kɪzl-
lər tɪqdər mьndar cygyrtkɪlər tura parqan-
nar. Olar axtar (kazaktar) polqannar.

Adaj xustyn uryşkəni, olqan uzaxtyn xys-
xyrzyp orlasxanь aalnyn amьryn, sajbar tu-
radьr.

Xajdidip kərzə ulitsaça kustuktn ibnizə
calana kiziləg dki cazaq kizilərn d rlr paq-
nan palqar aqylьvodьrlar.

Ajdo olarnь pırsın tanьpsaloqan. Ol
Torka paqan kiciçək, calqьs turaçaxtn əzi
xara saqalьyq kizil poloqan. Olarnь dki d-
n dndə sьrajlarь xan polparqan.

— Soxьlapcalar odьr,— tlr Ajdo ulamox
xorqьrsa. Aqaa olar uqaa tьn ajastьq pol-
turadьr.

Ol tьstan polvin pulunnan puluna oqlar
kələndp paхtьlap kərcə.

Kustuktyñ ibiñen saqamdyla suulascataan kızılar, pu aqyloqan kızılargə uđur sıxylap kilgənnər. Olar prajzı izirgəstər. Kustuktan Jakyn paqdaqy kızılarıñ kərələ uđur tədır xılcannarzp kylynzə tyskənnər. Ax pərıktıg, sıltırax marxalıq, xıls suquuqan pır xara sırajlıq orıs ol paqdaqy kızılarıñ alıñda xamıyzyñ tudunup azaqyn taza pazyp turubalqan. Olarñ xaj xınojami səkiləp surca:

— Sələñər adajlar niuçədir mında partizanqa pararqa timnəngən kızılar? Sələzər tıñnar xalqызарғын, сә... Soləwəzər sırər minıñ xolındazar—tıp pazyn ıkl innıñə tastaptur.

Paqda turqan ıkelənnıñ pırdə səstərı istılvən.

Tyrçə polarınan ıkl calan, mıltxıtyq kızılar cidətyşkənnər. Olar toxtı tyzyp xara sırajlıq pastxtarına cooxtapcalar:

— tappın xalçыхрыс, савьдах атха мынур хасьвьстыр—tıpcələr. Olar Torkanь tappınxaltırlar.—Soonan syryzıp saqamox tutkilıñər—tıp olarqa xara sırajlıq, kızı kyrləp tapsavsxan.

ıkl attıñ tavanь ырахь cirdə tıgrəzə patıvısxan.

Kustuk paqdaqь kızılernin alьna ojlap-
kilp olarzar salaanan kəstəp cooxtapca:

— Mьna pu, pu adajlar kirəkti pastap-
catxan... Mьna pular.—tıp tırgə xərt tu-
dınьp ajlapcərcə. Pu durqan xara sьrajьoq
orьs tızın ьзыньp,—sırər minc yr aldandь-
raroqa saqьncazarva—tıp pastьrkilp xamcьnan
olarnьn sьrajlarьna cьrtьpsьxan. Ldidə soqьp
olarnь pırdə nimə sələdip polbaan.

Ançada xara sьrajьoq orьs kazaktarьna
caroqь saxaan pırlpskən—Pu adajlaroqa cki
ux xoradьvьznar-tıp pazox pırrər xatap sьra-
jlarьna xamcьnan sərxьlavьsxn. Ldi saxaan
pırrərlnən paqdaqь polьzi cox ckiələn xol
arazьnda kərlnminde parqan.

Lcıp tozьp cьrqaçan ьs nançь xıçaxtazьp
pazox uluoq ıvgə kirə pastьrzьpsxannar

Tyrçə polarьnan mьltьx tabьzь xatьoq aqas
cara tartьl-turoqan cıləp tarsьlityskən. Anьn
soonan paза pırr xati.

Anьla istərlnən Ajdonьn cьrəglnə pılnə
xazaloqan cılı acьza tyskən. Izl saqьzь ornь
nda cox pola xorьxparoqan. Xazaa arazьna
kiirə ojlavzьp ot altьna kılıp cazьnьvьsxn
Anda ol xona catxan.

Ax kazaktar postarьnьn kirəksınlp kilgən

nimälärin pydyrsalyp olox kyn cörgleäppar-
qannar.

Aalнын аразында тигдә мында көйгилән
тураларнын хазыр тыдывнәри соҗар пулуттар-
ға сирә атыхылап турадыр. Төркә кырҗән Сө-
мөннүн кичиҗәк тураҗаҗы хаҗанох тооҗа көй-
гәҗәр, анын орнында ситрә көйгән туруннар-
ла пулаҗыр сатхылаан паза сарымь изәлпар-
җан соол көрин тураҗан.

Ирәннәр паза ирәҗләр паҗа пулаларын хоҗ-
аҗыҗыр, алаҗва хажы оларын хуҗахтаас, хазар
хажраҗтardan, сар алтыннан пирдән-пирдән сә-
хылап, иләринзәр киләргә тидинмин тураҗан.

nar, olarnың turalary хырында хархь адај catxandaqы cılı.

Kustukpыnan lakыn amdы olarnың soonda удur tedır sjlazыp ынаq najсы polыp одыр халqannar. Ajdo olarnың ах kazaktarынан pırgır, postarының хынман kızılerін ilädır өдіргәннәрін розының хараqынан anda көргән. Ajdonың ol сыынан olarsar saqыnarqа saqызында caval polqan. Ol kynnyn tannың ujqı cadыnnanda asxan. Cazyda cөrzө saqыs-nan sanalыp covalcөrcө, нимәнннн ysyn ol iki kızınl covatsalqannaryna.

Kustukтың annaryның kistındegі ıstәнә cavыloqan хызы хан pırdә арыbin хызы ca-лың cılı cavыла siipparqan turqan. Aal ıstındә ань көгвән ань pılıvән pırdә uluqdaa kıcıgdә kızı cok polqan.

CINLS PAJRAMB

Tasxaar kysky хараа. Uqaa aj cara харас-хь. Tigırdә сытыстар paсыrama сытыrastur. Cавызax хына calqыs тураxaxтын kıcıcәk кө-зәнәгі cadavla, харасхь товьра palannanturca.

Turaçaxтын ıstındә sal-sul itkән tas soolda, calqыs turun көјp тіp көјbin ıdılә trsyлазыp

pulapca. Ol otyñ carьqьnda, cir poolda tözəən talvax ystyndə ɫkɫ sьraj sarqalььvodyr. Olar Ajdopaza kустuktyñ pɫr calььь Parlas pol-qan. Olar ɫkələñ paspax suquna odyrьp cis-cəjniktəñ cəj urup aзыранььvodyrlar.

Parlas hazьr padannьoɫ cəjɫ sotka cɫrcəɫɫɫ xьrinañ sooda yrup ystynə-ystynə oortap ɫcɫpсə. Aзыrallary olarnьɫ xara ɫpəknəñ caq-vaп cəj.

Ajdonьɫ sьqьььnda amda ol paqda suqda kilgəñ covatьroqan ɫkɫ kɫzɫ. Ol pɫɫɫɫvodyr-ca Torkaa xavarlavəp polza aqaada olox kyn polarььx. Xarьnda sələɫɫɫ, tɫp ərɫɫɫvodyr.

— Tynegɫ ɫkɫ kɫzɫɫɫ mьnda noqa atxannar poldr-ar-tɫp Ajdo Parlastəñ carьm tavьs-nañ surca

— Olar partizanoqa pararoqa timnəncərgəp poldьlarni.-tɫpсə Parlas, ɫdik carьm tavьs-nañ sələən.

— Partizan ol xajdaq condьr?-surqan Ajdo.

— Olar kьзыllarva xajdaq... Pu cɫzə ax-tarььnañ caalascatxan. Olar cɫx-coos paza calььlarnьɫ xoninьɫ ycyn kyгəzɫp caalascalar tɫp cooxtaan maqa Torka—tɫpсə Parlas.— Olar pajlarnь cox idərgə xьɫçalarva xajdaq.

Ajdoga amdь ol kirək sala onarybьstьo
polьbsxan. Xajdanar olarqa pu paj Kustuk os-
xastardaa xьnmin xoptar ɵdrtьpcatxanь ьlɵ
pildistьg polьbsxan. Ajdo ьpəgьn aram-aram
tajnar ьzlьg cəjnь ьdik porlada oortar ьcьpcə.

Irtənində Ajdo xalьx ьnək malнь kyndə-
gək cьləp tan carirьnanь sьojarьp xadar parь-
bsxan. Ol kyn iirgə saavььbsxanda—,xaçan
carьx kyn xaraoьь savьs taqьnь pazьna—
tyskəndə, nanьp kɵnьkən ьnək mallar uluo
colça kɵelçə subalzьpsьxannar. Ajdo sit taj-
oьn tajanьp, aar majmaxtarьn aram-aram
alnьnzar tastaqlap kilcə. Uluo aalньn ucuna
caqdapkilьp kɵrkilizə aalньn amьgь sajbalьp
pazox xajdaqda con xorьlzьpca. Anь kɵrьp
Aьjdonьn pazox ьdь-səgьnə soox cəьlatystь
„cə pazox kьzlь canьna citcənnər kildьlər odyr,
tьp saqьndь. Xьrьoqda turqan ьvniьn xazazь-
ньn pulina parьp pьr stolbaa cɵtənьp Ajdo
cibьlrəzьp turca.

ьdi kɵrturqanda aal arazьnan ьkl calan
attьo kьzlьlər corьxnan aal pazьnzar pozьdьp
odyrlar. Olarnь kɵrьp Ajdo ulamna puluna
cəpsьньpsxan tur. Aьjdonьn tuzuna cidələ
pьr calan kьzlьl Ajdozar pura tartьbsxan
adьn.

Ajdonьn аныла көргәндә ис хут соқыл. „Pular minc ödlrərgə kıləp cərlər pəlar tıp sa-
qьnьp cyrəksıp turca. Cə hajdi itsələr ıdı
itcatsьnnar... Ajqo ıki xaraqьn cьcylada
nuup cırgə tyndərə tyzyp cadьbьstь. Anda ol
pır pılınp pır pılınmin catxanda, hajdaqda
tanьs kızılnn tabьzь istılgən cıləp pıldırgən.
— Noqa andarlıbьstьn... Tur xorьxpа—
tıp pastap tanьvin tapsapsxan.

Ajdo көөлсә xaraqьn sьbrajьtp xolьn azь-
ra көrcətsə Torkanьn kyrən sьrajь mьnda
at ystyndə calьnnaptur. Ань көrərlнən Aj-
donьn ıstıne cьlьq cajьla tyskən. Ol өrl-
gənlнən tura salkılıp kylyptə polvin ьlqapta
polvin turca. Torkanьn хьls mьlti хьqды-
razьp at ystynən tyzə salkılıp Ajdonьn car-
ньna saap axььna pır xati oxsanqan.

— Ok, aarlıq arqьzьm, aracьlaqьm...
Pısti cındı... Pıs tırlqьls—tıp Torka Ajdo-
ga sьn ıstı cyrəglнən cooxtapturadyr. Аньn
sьbrajьnda caxьs cьlьq saqьs pos көrlntur-
qan osxas.

Ajdonьn xaraqь partizannьn tim tiirinzə
tannanьstьq cьltrapturca. Ol Torkadan surar-
daa, aqaa cooxtirdaa niməzln tabьnminturca.
Xorьxanь tarap parqan.

— Mылтин манadoxtыра-тыр cooxтанча.

— Pыстың мылтыхтар хомай polбақан-тыр Torka calaxай kылкызлнән kылынса.

— Kил вәр минң адыма altanker-тыр Torka Ajdonь xoldaң хаар cidәктәрсә atsaar.

Ajdo atxa mynmin тың yr polparојan. Aqaa pastap ciksınlıstıg osxas polојan. Torka ань azax алып at ыstynә сыqарыbsxanda, Ajdo izәр хамаqына тыньр өngәјә arax одырьbsxan. Ol at ыstyudә kыlynzılrәp irnı cidıspin одырca.

— Сохьрах amna хajdanda ојлар killıp, pastap tura tyзыр, anаң ol Torkaнь алында көргәnnәңәр, таһьpsалыр aqaa sunојar pax-cәрәxaloјan.

— Sinң xıqа arqызың amdaа xada noo, тыр Torka Сохьрахты разынаң sıварca.

Uluq colça amdь Ajdovьnan Torka pırsı cazaq pırsı calаң, cooxтазы pkilcәләр. Torka Ajdoga amdь praj сыnnь cooxtapca.

— Амдь ах kazaktарнь tooza хьрдьвьс. Pıs amdь olарнь xalојannарьн сырыр тоосcа-вьс—тырсә Torka. Min мыннаң тизыр сыqа-vas хьзыл partizannарнь pis кын разынаң таар хозылqам. Сә min Ajdo sinң andaq nimә onарылçax polојаныңа тың өгінсәм. Min

sini pırdə unutpasın. Pıs ylystıgıls! Pıs
cinıgçılərbıs—tıp Torka ərınistıg tabısnan
cooxtapkilcə.

Ol cinıs sən cinıs polqan.

Aalın ərazında con xara səək cılı xəj-
nazıbxan. Ol Ajdonın xaraqında prajız
tuqan-caqın osxas, prajız pos kızıları.

Xızıl calamalar tıgdə mında xəlvastanır
kəringiləpturadır. Ajdonın ərıngənıne
xıxırbızar kilturadır

Aal ərazında ır tabız janlanturadır.

Parca cirdə oğrat ızktərıne, tura pulun-
narına xızıl calamalar xəvıqlar parqan.

İdi ulitsaçə parır Ajdo kərkilizə Jakın-
mınan Kustukı xolların sırtına tartır pal-
qapsalqan, ızıl calan kızıları aal ortalındaqı
xızıl calama kərinturqan turazar sırpırlar.
Olar Jakının anda arıstar aqlıqan poltır-
lar. Mında tızə Kustukı ızılək alqannar.

Ajdonın cinıs pajram pu kynnən sıqlara
pastalqan. Ol amdı pos. Ol tər cıl toqlas-
pan ızılne. Saqlamda ol ızılne parıbzar,
an pırdə kızı tutpas.

Ol cinıs pajramın Ajdo əlğənçədə undubas

KADUSTYN
—CINƏNL

KADUSTYN CINƏNL.

Uluq aalnın ucunazar,
Uluq nimə turaçax,
Uzun kızı ystynəzər,
Suny cidər cavbızax.
Xazra kiirər xazaazь сох,
Xara calqьs turaçax,
Xarax ojnir xoostamь сох
Xazan osxas cavbızax.
Tajma cooxnan cooxtavьsan
Tanax sьnmas istsinə,
Tajmalavin sьn sələzən,
Tarox arax ys kızə.
Kəpəən sinl turaçaxta
Kərək tıp apsax curtaan,
Kənni cidip tallap alqan
Kəti ipcliz polqan.
Kəglis patpas iblərində,
Kəp istəərcl cox polqan,
Kərgən andaən irkələni,

Kadus oolax par polqyn.
Xajdi polza Kөрәк аpsax
Харьстьрьр curтаңаң,
Хазан конәк таqыраqlap
Харьн сөвi, тавьнчаң.
Он рiг casxa naala citkan
Оraj кiсiг олqысах,
Отть суqну orta kiskән
Өтиг сiтiг палаçах.
Љкi сьl ол şkolаның
Љzin асьр pastaali.
Љлә сьхса ол харазыр,
Şkolаның maxтаqlı.
Pastaqlax сьl ygrәнәлә
Pionәrgә pazьnqlan,
Palalarnь ygrәнәrgә
Parcaзың сөptap сьхан.
Сььльq одьрьq polcatsa,
Capcaң Kadus uspaxta.
Capsьx cooxtar cooxtalcatsa,
Caza parvas, xulaxta.
Komsomollar одьринан
Kadus paza xalvinca,
Көр хаварнь Kadus annan
Хulax сальр тыннаpса.
Хьзыl ивнiн хьньq lстi

Хьнсан сирл Кадустьн,
Хоос kitaptar tygədəзі
Хьнсан сақьнь ань.
Соохсыл івсїл соохтapsьхса
Соо тьнпарса ол ань,
Сонньн хajді суртаqlaань
Сапсыxatcалар ань:
„Асьн pajлар, авьс-хамнар
Арqалнь разьнсаннар,
Алqан тархан нїмәләрлн
Арїңа тїк алçаннар.
Хальх албат істәнçїләр
Ханçьllарнь сарханнар,
Хьзыл pajraq кәдїргәппәр,
Холqа yлgy алqаннар.
Ах хан иткән, тїмлр кїзән
Azax xoldан tastaloqан,
Арqал сонньн аарльoq хонї
Арqьstastан pastaloqан.
Кәр хальхтьoq kolxonьхтьн
Kegлг хонї pıktәlcә.
Kolxonьхта сурттьoqlарньн
Kulturlьoq сурту өсә“.
Kyny сарьх kolxonьхта
Kıvırlıq сурт kыlynçә,
Kolxonьхсь poľьvzarqа

Kadus naj tɛn kɵɵlɵnɕə.
„Çaxsɔ cɪzə kolxonɔxta,
Con toqɔsta xajnasca,
Çaxsɔ toqɔnoqan ulusxa
Cɪp tygətpəs as polca.
Caval pɪstɪn turaçavɔs
Çar xazɔndala turca,
Connan aron curtaɕavɔs“
Calqɔs Kadus saqɔnca.
„Pavam Kɵrək kynnyn tannɔn
Pas kɵdirbin ɪstəncə,
Pɪstɪn tɪzən ciir niməvɪs
Pɪskə tɵɵlə ciɪpɪnɕə“

●

Pɪr kyn kadɔs ɪvgə kilɪp,
Pavazɔna cooxtapca:
— Pavan, pɪskə pɪdi sidɪk...
Pɪrdəə xɔni cox polca.
Kiçə maqə Onok sɵləən,
— Kolxonɔxta manat-təən,
— Kɵp azɔvɔs pɪstɪn-ol təən,
Kolxonɔx yləstɪrgən.
Kɵrək apsaɕ Kaduzɔnzar
Kɵrə tartɔp sɵləpsə:
— Kɵp niminzə, kɵp alarzar,

Kəp ɣləənɪ ɪstɪlcə...
 Kolxonʲxtan Mukus apsaɣ
 Kiçəə pit kɪɾɪp sələən,
 Kolxonʲxta pu sɪl pəzox
 Kun xʲəzɪlarqɑ cər təən.
 Kolxonʲxtaqʲ kɪzɪ pit
 Kəp nɪməs artʲx pɪlcə...
 Kip azaxtʲ astʲ i tɪ
 Kərɪp Mukus ɣəpca.
 Kɪrəgedə cɔptəəvənnə,
 Kɪrək majɪn tɪp sələən...
 Kɪrparzanna ol tustazə,
 Kun cəɣqʲ cɪdər təən.
 Kadus amdʲ pəvəzɪna
 Xajdar-xajdar purdajca,
 Kəmɪskəzɪn tyzyɾɪvzɪp
 Kəəlca pəzox cɔoxtanca:
 — Parcalarʲ toqʲnɕalar,
 Xomajlaanʲ cɔqʲɪlla.
 Polqanɪla maxtasɕalar...
 Pɪskə tɪzən xomajla...
 Kərək apsaɣ pɪrə tusta
 Kəələnɪbək pastapsca,
 Kəəl xalɪstʲqʲ Mukus cɔoqʲ
 Kənnɪn anɪn cəvɪrca.
 Xara kunɪnɪn aarɪn kərca

Хъзыл ciitəŋ sьqara.
Xarax xulax carьvinca
Xajdida tьŋ toqьnza.
Orta xavar istərgə tьp
Ol kondoraa paradyr
Ol tusta—sin Kərək kьr—tьp
Oollar cəptəp turadyr.
Xoomajda coox cox poladyr.
Xajzь as aldьm tigr,
Xajzь brigadir tьpcalar,
Xajzь udarnik tidьr.
Pьstьŋ Kadus kьnnyn tannьŋ
Pavazьna taqдыrsa,
Parca kənnь amды anьŋ
Pьrьgьskə tartьlca.
— Kolxоньхтьŋ traktorь
Kьnnyn tannьŋ kyzyrəpcə.
Kəktəjlərnin Arcanajь
Kьnnyn tarllaqьqə cərcə.
Kolxоньhta maşinalar
Tьxtacan tura parox.
Kolxоньха pьstь alzalar
Toqьnarçьxsan andox...—
Kolxоньхтьŋ curtu xonь
Kərəktьŋ xaraqьnda,
Kəp tuzalьq caxsь sari

Kerilip pastaan anda.
Calqys xonyx teske tegan
Carxanystoq polyrsxan,
Caxsy cөptag rilndirgan,
Calbax colь arlanqan.
Iwəs klnə caçьnaxxa
Iskrlrgəs passaloqan,
In altьnda ol caçьnda
Iglr-puqur—xol saloqan.

Халых сонь хайнасадыр
Хатхь-кылкы жаььда,
Халың тоқыс айнырсадыр
Колхоньхтын хьрада.
Халың өөрлг хадароqань
Хас раарьна тарарса,
Хадарсыларнын сарнаань
Хал хулахть сарьтса.
Мында тизен рлр турادا
Маşinalar тьхталса.
Мында Көрәктлн хольнда
Molat paasxa сыьларса.
Aaldan aaloqа cөrcән Көрәк
Arqьstasta тоqьнса,
Aar xoryoqьoq maşinanьн
Ardaan cirlн тьхтарса.

Сазар пиктәр маҗинань
Саазьзында пандьрса.
Ситпінсатхан сардыктарнь
Сисән харах наалвинча.

Alton citon рьзо mallar
Ақас хасті тарарса,
Миргән оолар ыстың Kadus
Мында рьзо хадарса.
Сахсы төлліг рьзоларьн
Сасыратпін хадарса,
„Сыткыр сөлір сідінгәвдн,
Сааскам пар“—тіп сақьнса.
Көр рьзоға хадарсьнь
Көлір таар турқусханныр,
Көр савазь, одьрьғада
Kadustь caratxannar.
Өскіrerі рьзоларнь,
Өән отьәтліг ол тоқьс,
Өдірлвәскә оох mallарнь,
Олған Kadustьн сақьс.
Күн кіредір күн сықадьр,
Күн irtepcә санальр.
Kadus oraj хадарсәдьр
Көр рьзонь харазьр.

Cazь tolqan pьzo mallar
Cajьparqannar ottap,
Caxсь teliг cas pьzolar
Catxalgannar uzuqlap.
Azi uzum acьn pyury
Aspax pildən askilgən,
Ax ɫnəktiɫ pьzozьna
Axsьn acьp citkilgən.
Uzun tajaan xьlannadьp
Udurlap, Kadus ojlaan
Uzun xuzuruxti captanьp
Udur aqaa tursaloqan.
Pos cyrəgɫ Kaduzaxtьn
Pazьmь cox tyrsyləən,
Pozьp tyskən xazax cazь
Purnun indɫrə tyskən.
Cap pyurɫɫ cas pьzoqa
Caqɫabinan caqɫapsxan,
Cas pьzozar annь, Kadus
Caqɫatpasxa xarasxan.
Xazьɫ tajaan xьlannadьp
Xьsxьrkilgən pьzozar.
Xarьs ɫɫsti axсьn acьp
Xalьx tastaan anьnzar.
Xazьɫ tajax xamax-pasxa
Xaɫьrap xaloqan ol tusta,

Хива пууру салтаньрсахан,
Хьја кыс салған anda.
Сарсан аттың calan кизі
Сааһын аалдан сьхkilгән,
Саазь устын janландьра
Сасран мыльх тыrsyllән.
Азьың тіstіg асьн пууру
Ахсьн асьр kyzitкән,
Альс тольс сәgіrpарьр
Анан andarльр тьскән.
Аарың ханньың cas рьзоҕах
Аппың тіzіnә кігвән,
Ала-сарсан Kadus oolax
Асьнда пуурәә pігвән.

Kolxonьхтың cazazьnda
Kysky тоqьs тозылаң.
Kыngә sani тавьыларнь
Kөrls ylәs pastaloң.
Kolxonьхтың turazьnzar
Kyylәm-suulam istіlcә,
Kөp тавьыльың udarcьlar
Kөrlg сьыльың irtіrcә:
— Kіmnің тоqьs artьх poloң,
— Kіmnің іstәngән kyn көp,

— Klm udarlanьp toqьnoqan,
 — Kilər töləg aqaa көp...
 Kolxonьxtьn ustaqьzь
 Kylynminən cooxtapca:
 — Kadus pьzo xadьrcьzь
 Kөp tuzazьn ol salca...
 Pirgən toqьstь ol oolax
 Pik xarazьp toldьrca,
 Pldə torvax ctkənl cox
 Pydyn, saxsь xadarca.
 Aas purunь nьma tudup
 Amьr odyqьylaannьr.
 Aньn cooqьn istip alьp
 Ajalarьn sapxannar.
 Kөp cьььoqьnьn arazьnan
 Kөрək ховажьp cьxan,
 Kөksin nimə carьdьvzьp
 Kөөlçə cooxtap pastapsxan:
 — Aqьstar, pls pyungl kyndə
 Alqan ciidlг көrcəvlс,
 Aarьoq saxsь udarcьlaroq,
 Alqьstar citlrcəvcs.
 Cidlglərnл көrkilbinən
 Citpəs xьrin көrənər,
 Citpəstərnл төzlьlnən
 Cidlгə cox idənər.

Min көргәндә мөндә ристин
Mukys apsax par polca,
Marqьzaxтыq toqьnardan
Мында sajbaq ol salca.
Uzun coqьn uстан pasti
Ulastьp ol sөлән.
Uunan caval ol Mukustь
Uli pirlьp көzгәn.
Kөp xalьxлыq udarcьlar
Kylәp suulazьpsxannar,
Kөрәktin idi cooxtanьn
Kөre cөpsi tapsaannar.
Caxсь istәn kip azaxты
Citirgәnnәр Kadusxa.
Caxсь ханныq pьzoçaxты
Caratxannar silirqа.
Maңat sirgәk Kadus olax
Maxalьq şьjьx alqlan,
Malyн caxсь Kөrgән ycyn
Maxtaq pьclгi, alqlan,

Ответредактор Н. Коков.

Техредактор В. Кобяков.

Тираж 2000. Формат 62X94/32 Сдано в производство 1/IX-34 г.
Подписано к печати 10/XI 34 г. Печати. листов 2¹/₈ п. л.
Бум. л. стов 1,4 Учетн. автор. 1,7 Печати. знак. в одн.
печ. листе 34.884 Новосибирск. Т/л № 1 ЗСКИК. Заказ
№ 2669 Уполкрайлита МА 99 от 1/IX34 г. ОГИЗ № 1192

Раазь
Цена

40

ах.
коп.

В. А. Кобяков

АЙДО

**Художественный рассказ
НА ХАНАССКОМ ЯЗЫКЕ**

**Обложка и иллюстрации
худ. С. Гргиорьева**